

rudi Minerva constructa, ac recentia hujus automatismata machinamenta reperire licet. Nam etiamsi artificium naturalium automatum, utpote a mente divina profectum toto celo ab humano distaret; semper tamen in materia diversimodè configuranda versaretur; nec alterum ab altero, nisi *penes magis*, & *minus*, ut ajunt, diversum esset.

Deindè sensatio illa, perceptio &c. essetne cum intimo sensu conjuncta, ac intimo sensu percepta? Intimum hic sensum eum intelligo, quem infantes, pueri, amentes sensationum suarum habent. Si hunc illis concedas, materiæ notiones tribuis, quibus concessis, ipsam cogitare posse fatearis, oportet. Sanè quomodo hic sensus intimus materiæ convenire queat, haud facilè intelligo. Saggiacioris ingenii alii fortassè id percipient; mihi quidem hucusque non licuit mirabile hoc arcanum animo comprehendere. Sin autem sine intimo ullo sensu phænomena illa edere contendas; verè sentire, percipere, imaginari &c. nisi abusivè, dici quidem certè non potest.

Demum, admissa mechanica illa sensatione in brutis, nullo argumento in homine ab anima provenire sensationes, appetitiones, phantasiam &c. ostendere valemus; duoque principia, sive duas animas, corpoream unam, spiritualem alteram confingere quisque pro libito poterit. Exemplo enim a belluis ducto, hominem ab anima corporea sentire pronuntiabit; ab spirituali verò rationem, ac ejus appendices habere dicet; quod nescio, an docili mente omnes auscultabunt. Luculentius Balbus in 2. de Nat. deor. c. 11, et 12, animam brutorum sic expedit: „Omni naturam necesse est, quæ non solitaria sit, neque simplex, sed cum alio juncta atque connexa habere aliquem in se principatum, ut in homine mentem, in bellua quiddam simile mentis, unde orientur rerum appetitus... Bestiis autem sensum et motum, (natura) dedit, et cum quodam appetitu accessum ad res salubres, a pestiferis recessum; hoc homini amplius quod addidit rationem... Sed hæc hæc hactenus.

✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱

DISSERTATIO IV.
THEOLOGIA NATURALIS.

Liceat cum Cordubensi Philosopho præfari. „Equidem tunc naturæ rerum gratias ago, quum illam non ab hoc parte video, quæ publica est, sed in secretiora ejus intravi: quum disco, quæ universi natura sit, quis auctor, aut custos: quid sit Deus: totus in se intendat, an ad nos aliquando respiciat: faciat quotidie aliquid, an semel fecerit: pars mundi sit, an mundus: liceat illi hodieque decernere, & ex lege factorum aliquid derogare: an majestatis diminutio sit, & confessio erroris mutanda fecisse?... Quam utile existimas ista agnoscere, & rebus terminos ponere: quantum Deus possit, materiam ipse sibi formet, an data utatur: utrum idea materiæ prius superveniat, an materia ideæ: Deus quidquid vult, efficiat; an in multis rebus illum tractanda destituant, & a magno artifice prava formentur, non quia cessat ars, sed quia id, in quo exercetur, sæpè inobsequens arti est? Hæc inspicere, hæc discere, his incumbere, nonnè transilire est mortalitatem suam, et in meliorem transcribi sortem? „
Seneca in præf. ad Q. Nat.

CAPUT PRIMUM.

De Existentiæ Dei.

599 „**E**ns necessarium est id, quod Deum nuncupamus, Ens supremum principium, ac ratio sufficiens rerum omnium, art. 140. Hæc est definitio nominis. (Log. 56), quam ad præsentem tractationem usurpare placuit, eo quod jam art. citato præjacta sint fundamenta, quibus hæc notio dilucidè intelligi queat. Fuerunt tamen nonnulli, ac etiamnum extare non dubitamus, qui rem hac definitione significatam verbo tenus inficiari, ac aliis eandem impietatem persuadere tentarunt. Dixi verbo tenus; nec enim unquam crediderim, aliquod esse in natura monstrum adeo efferatum, quin unquam auctorem suum cognoverit: semperque dixerit *in corde suo: non est Deus*. Seneca enim testè: *Mentuntur, qui dicunt se non sentire Deum:*

Y 3

Deum: nam & si tibi affirmant inserui; noctu tamen, & soli dubitant. Epist. ad Nepot. Hoc Petronio evenisse nullus dubito, etiamsi impiè Lucretio occinat: *Primus in orbe Deos fecit timor, ardua calo fulmina quum caderent.* Sed quidquid de atheis sit, num eo dementiæ, ac perversitatis devenerint, ut omnem penitus divinitatis ideam ex animo depulerint; certum est, paucos admodum illos fuisse; ac eos, qui quondam athei dicti sunt, Clemente Alex. teste, hoc nomen meruisse, eo quod populares deos ab ethnicis confictos deriderent.

600 Propos. *Existentiæ Dei firmissimis demonstrationibus ostenditur.* Demonstrationes hujusmodi metaphysicæ, physicæ, aut morales existunt, prout diversa sunt *media* (Log. 157), quibus ratiocinatio conficitur: nimirum a principiis *metaphysicis, physicis, & moralibus.* Ceterum etiamsi *media* hujusmodi diversi sint ordinis, consequentiæ tamen deductæ non minoris firmitatis dicendæ sunt, ut jam Dissert. 4, Log. c. 2 innuimus. Omnes enim eam pariunt intellectui certitudinem, quam desiderare possis maximam, ut cit. loco ostendimus.

601 Dem. 1. Intimo sensu, et conscientia cognosco me existere, cogitare, vivere etc. (326): intimo etiam sensu, et conscientia percipio, hunc sensum, hanc conscientiam paucis ante annis incepisse; quin mei status mutationes ante hoc tempus recordari queam: ergo metaphysicæ evidentiæ certus sum, me aliquando non extitisse, ac proinde in memetipso rationem sufficientem meæ existentiæ non habere (120). In aliquo igitur a me distincto hæc ratio inveniri debet: enimverò, enumerata serie contingentium, in omnibus, et singulis hæc ratiocinatio æquè evidenter convincit, in nullo ex ipsis rationem ultimam hujus meæ existentiæ reperiri: ergo tandem ad Ens aliquod necessarium veniendum est, in quo hæc ratio sufficiens meæ existentiæ sita sit. Vide dicta ab art. 115, usque ad finem §. ne eadem repetamus.

602 Confirm. Eodem modo percipio, me existere, & cogitare, atque ab aliis extra me existentibus affici; quorum status mutationes, & contingentiam æquè ac meam cognosco, ac insufficientiam a semet existendi: enimverò si hæc omnia a se esse non potuerunt, ab alio, quod nec insufficientis, neque contingens ipsum sit, esse debuerunt. Nam si ens aliquod ultima ratio sufficiens sit existentiæ aliorum, vel illud contingens est, vel necessarium: si hoc alterum dixeris, illud dico esse Deum (599): quod si contingens sit, & ipsum in alio rationem sufficientem suæ existentiæ habeat, necesse est; ceteroqui contingens non esset (120): sed habens in alio rationem sufficientem, jam ipsum non est ultima ratio existentiæ alio-

aliorum, contra hæc prius assumptum fuit: ergo in cumulo contingentium ratio sufficiens illorum existentiæ non invenitur.

603 Dices. Falsa est hæc consecutio: *quodlibet ens seriei habet ante se aliud ens; ergo & tota collectio habet ante se aliud: ergo etiam falsa est altera: quodlibet ens ab alio est; ergo & tota collectio ab alio erit.* R. *dist. ant.* falsa est hæc consecutio &c. si in illa serie comprehendatur Ens necessarium, *conc. ant.* in serie, non comprehenso Ente necessario, *neg. ant.* idem dicendum de altera consecutione in secundo enthymemate deducta. Nam si in utroque antecedente comprehendatur Ens necessarium, evidenter falsum est, ac pugnantia includens; tam enim falsum ac pugnant est, comprehenso in serie Ente necessario, aliud ante se habere, quam falsum, quodlibet ens seriei ab alio esse. Ens enim necessarium nec ante se ullum habet, nec ab alio est. Vide dicta art. 120. ubi alia argumenta huc spectantia soluta sunt.

604 Dem. 2. Ex physicis. Mundus hic adspectabilis suo genere perfectus est (247): at perfectio ex partium analogia, ordine (67), omniumque ad finem unum consensione (243) desumitur: ergo omnia entia creata ad unum finem conspirant. Porro hujusmodi conspiratio constans, ac perpetuò conservata casu evenire non potest, ut & a perspicuitate & a sensu communi certissimum est: ergo a causa aliqua, hæc omnia moliente ac disponente, proveniat, oportet. Nam quis non videt, æquabilitatem motus, conversionem cæli, solis, lunæ, siderumque omnium distinctionem, varietatem, pulchritudinem, ordinem; quarum rerum adpectus ipse satis indicaret, non esse ea fortuita? Ut si quis in domum aliquam, aut in gymnasium, aut in forum venerit, quum videat omnium rerum rationem, modum, disciplinam, non possit ea sine causa fieri judicare, sed esse aliquem intelligat, qui præsit, & cui pareatur: multò magis in tantis motionibus, tantisque vicissitudinibus, tam multarum rerum, atque tantarum ordinibus, in quibus nihil unquam immensa, & infinita vetustas mentita sit, statuatur, necesse est, ab aliqua mente tantos naturæ motus gubernari, *De Nat. Deor. lib. 2, c. 5.*

605 Confirm. Ex visibili rerum omnium congerie nihil est mente humana præstantius: sed omnium sæculorum experimento comprobatum est, non modò hominem creandi aliquid ex nihilo rationem numquam invenisse, verum etiam novum ordinem, pulchritudinem, varietatem &c. vel in hoc tantum orbe ab humano genere habitato inducere hæud potuisse, quæ antiquum, ac statutum ordinem abolerent, perficerent, aut immutarent: est igitur aliqua

causa ac mens, humana superior, a qua hæc omnia & sint, et tali ordine fixo, atque immobili continentur. „ Si enim est aliquid in rerum natura, quod hominis mens, quod ratio, quod vis, quod potestas humana efficere non possit: est certe id, quod illud efficit, homine melius. Atqui res cælestes, omnesque eæ, quarum est ordo sempiternus, ab homine effici non possunt. Est igitur id quo illa conficiuntur, homine melius. Id autem quid potius dixeris, quam Deum? Etenim si *Deus non est*, quid potest esse in rerum natura homine melius? In eo enim solo ratio est, qua nihil potest esse præstantius. Esse autem hominem, qui nihil in omni mundo melius esse quam se putet, desipientis arrogantia est. Ergo est aliquid melius. Est igitur profectò Deus. „

„ An verò si domum magnam, pulchramque videris, non possis adduci, ut, etiamsi dominum non videas, muribus illam & mustellis ædificatam putes: tantum verò ornatum mundi, tantam varietatem pulchritudinemque rerum cælestium, tantam vim, & magnitudinem maris atque terrarum, si tuum, ac non *Dei immortalis* domicilium putes, nonne planè despere videare? „ Ibid. c. 6.

606 Dem. 3. ex moralibus. A generis humani exordio invaluit semper opinio existentia Dei: de quo autem omnium natura consentit, id verum esse necesse est: esse igitur Deum confitendum est. Primam propositionem non solum historicis monumentis confirmatam habemus, verum etiam intimo conscientia testimonio in se quisque experitur, quasi ingentem ipsi Dei prænotionem, ita ut quemque videamus in repentinis eventibus mente ad aliud ens supremum nec opinantem avocari. „ Itaque ex tot generibus nullum est animal, præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei: ipsisque in hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat. „ *Lib. 1, de Leg. c. 3.* Mirum autem est huiusmodi persuasionem majorem, ac majorem semper haberi, quo magis ad generis humani initium accedimus; ita ut religiosiores homines inveniamus, quo minus remota a primo parente generationes consideramus. Monumentis quippe antiquis, quis primus Deum esse negaverit, notatum invenimus: minimè autem quisnam primus inter atheos homines Deum existere docuerit.

607 Confirm. Idea justæ & injustæ, honestæ ac turpis, vitii ac virtutis apud homines viguit semper, ac vigebit in posterum; citiusque humanum genus delebitur, quam lex illa quædam tamquam iniusta, ac turpia fugienda vetans, quædam velut justa, & honesta præcipiens, ex hominum corde deleatur: ergo existit supremus aliquis le-

gis-

gislator, a quo huiusmodi jura dimanent, sitque exemplar supremum, e cuius natura idea justæ, ac injustæ sumatur. Prob. cons. Si nulla extat in rebus prima causa, a qua jura proficiantur, sed omnia casu exorta sunt; nulla differentia inter honestum ac turpe, justum ac injustum esse potest. A quo enim hæc diversitas oriretur? a materia, a motu, a configuratione? enimverò materia ad hæc omnia indifferens est: nulla igitur differentia, nisi ex alio ab omni re creata distincto, oriri potest inter actiones pravæ, ac honestas. Quod si dicas, id a natura rerum proficisci: quæ demum, inquam, est ista natura? materia, configuratio, motus? nihil enim aliud, si Deum tollas, in natura restat: atqui ab hisce tribus idea nullæ justæ ac injustæ profluere potest.

„ Nihil est profectò præstabilius, quam planè intelligi, nos ad justitiam esse natos, neque opinione, sed natura constitutum esse jus. Id jam patebit, si hominum inter ipsos societatem, conjunctionemque perspexeris. Nihil est enim unum uni tam simile, tam par, quam omnes inter nosmetipsos sumus. Quod si depravatio consuetudinum, si opinionum varietas non imbecillitatem animorum torqueret & flecteret quocumque cæpisset; sui nemo ipse tam similis esset, quam omnes sunt omnium. *Tull. de leg. lib. 1, c. 10.* Quæ autem natio non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? ... Sequitur igitur ad participandum alium cum alio, communicandumque inter omnes justos natura nos esse factos. „ *Tull. de leg. lib. 1, c. 11, & 12.*

ARGUMENTA CONTRA DEMONSTRATIONES EXPOSITAS.

608 Arg. 1. Medium demonstrationis debet esse necessarium; at nos assumimus contingentiam rerum pro medio demonstrationis existentia Dei: ergo nulla est talis demonstratio. *R. dist. maj.* debet esse necessarium necessitate connexionis, *conc. maj.* necessitate existentia, *neg. maj.* Existentia contingentium necessariò supponit Entis necessarii, sive causæ primæ existentiam; hocque sufficit, ut demonstratio instituta numeris omnibus absoluta sit.

609 Inst. 1. Existentia entis contingentis non est necessariò connexa cum Entis necessarii existentia: esset enim tum & ipsum necessarium: ergo potest existere sine Ente necessario. *R. dist. ant.* non est necessariò connexa necessitate absoluta, *conc. ant.* necessitate hypothetica, *neg. ant.*

ant. Hujusmodi connexio tantum habetur ex suppositione, qua contingens existere ponatur.

610 Inst. 2. Ens necessarium infinitum, contingens autem finitum est: sed inter finitum, & infinitum nulla intervenit proportio; ex qua medium demonstrationis erui possit: ergo. *Resp. dist. min.* nulla est proportio essentialium, sive, ut ajunt, *enitativa, conc.* nulla est proportio *dependentie, neg. min.* Inst. 3. Opus finitum non probat auctorem infinitum: omne autem contingens opus finitum est: ergo ab eo sumi non potest demonstratio entis infiniti. *Resp. dist. maj.* opus finitum quoad modum producendi non probat auctorem infinitum, *conc. maj.* quoad essentialiam finitam, modo tamen exigente potentiam infinitam, *neg. maj.* Creandi virtus exigit potentiam infinitam in agente (126), quod aded verum est, ut plerique philosophi antiqui, hac ratione ducti negarint, materiam a Deo creatam esse, illamque æternam, ac necessariam assernerint. Nec enim comprehendere poterant; quomodo res e nihilo extrahi possent ad existendum.

611 Inst. Ens simplex aut omnino cognoscitur, aut nullo modo, quum nullas habet partes: sed Deus simplicissimus est: ergo aut omnino comprehendendi, aut nullo modo cognosci potest. *Resp. dist. maj.* Ens simplex aut omnino cognoscitur *objective*, aut nullo modo, *conc. maj.* ex parte nostri intellectus, sive, ut ajunt, *subjective*, *neg. maj.* *Dist.* etiam annexam probationem: nullas habet partes cogitatione distinctas, *neg. maj.* re distinctas, *conc.* Nullum ens simplicius Deo est in essentia, ac independentem a nostro cogitandi modo: insimul autem nullum compositum magis, si modum nostrum concipiendi consulamus. Nam ipsamet perfectionis divinæ infinitudo, præbet intellectui fundamentum plures perfectiones in eo distinguendi.

612 Arg. 2. Consensio illa universalis, qua demonstratio existentie Dei ex moralibus desumpta est, purum putum est præjudicium educationis, astutia politicorum, ut populos in officio contineant, ac timor quidam imbecillitatis mentis, e quo solum *spiritus fortes* liberantur: ergo illa demonstratio nullius est roboris. *Resp. neg. ant.* quoad omnes partes. Nam 1. undenam illa præjudicia educationis in omnibus orbis nationibus invaluerunt, quæ locis dissitæ, nullo inter se commercio copulatæ, aliàs ritibus, ac moribus dissentientes, barbarie etiam efferatæ, nulla, aut contraria educationis principia hauserunt. Etiamne inter nationes barbaras sui juris, ac nulli subiectas hæc politicorum astutia ad numen aliquod colendum invaluit? 2. Apud Peruvianos, ubi nulla *ardua fulmina celo cadenti,*
Na-

Numinis cultus vigeat jam ab antiquis ductus temporibus: apud hos igitur, *deus non fecit timor.* Quod si dicas, antequam illuc transmigrassent, terrore percussos, dum primas sedes incolerent fecisse sibi deos: cur igitur post tot sæcula generationes, quæ terriculamentis hujusmodi non percellerantur, hæc præjudicia non deposuerunt? Et deponere quidem debebant; nam libertatis, ac independentiæ amor homini innatus, excutere perincommodum hocce jugum, suadere vehementer debebat.

613 Inst. Barbaræ nationes extant, quæ omni notitia numinis, & cultu destituuntur: plures etiam athei in cultioribus orbis partibus extiterunt, ac etiamnum existunt: ergo ille consensus universalis pro arbitrio confingitur. *Resp.* eodem jure, quo asseritur, illas nationes extare, possum negare, verum esse, quod asseritur. Nam quæ primis viatorum narrationibus velut atheæ traducebantur nationes, postea inventæ sunt numinis notitiam habuisse, ut Californii, Taitenses, aliæque apud australis Oceani insulas degentes. De Mandarinis Sinensibus, Japonibus, aliisque, quos hodierni athei ad suam scholam transferre vellent, pronunciamus eo veritatis criterio affirmari atheismo imbutos, quo ipsi litteratos, nobiles, politicos nostrates in eadem secta versari, intrepidè asseverarent.

614 Insistes. Magna pars orbis nostri ab *polytheistis* incolitur, qui plures deos venerantur: ergo aut demonstratio præjecta nihil evincit, aut polytheismum verum esse cultum fatendum est. *Resp. dist. ant.* plures deos, inter quos unum semper agnoscunt, penes quem *hominum divumque æterna potestas* sita sit, *cono. ant.* plures omnino æquales, *neg. ant.* Superficialis notio mythologiæ antiquorum sufficit ad ostendendam universalem consensionem omnium gentium in supremo aliquo numine destinando, quod minoribus diis præsideret. Et hoc quidem invictissimè probat, & divinitatem, & unitatem Dei animis hominum quasi insculptam, a falsis deinde ac depravatis notionibus obnubilatam, corruptamque penè fuisse. Ut porò firmissimum hoc afferri videtur, cur *Deum* esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit *Dei* opinio. Multi de *Deo* prava sentiunt: id enim vitioso more effici solet: omnes tamen esse vim, & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocutio hominum, aut consensus efficit: non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensio omnium gentium, lex naturæ putanda est. ,, *Tusc. 22. lib. 1. c. 13.*

615 Argum. 3. Notiones justi, ac injusti, honesti, ac turpis &c. omnino variz, sæpè etiam pugnantem apud orbis

bis incolas animadvertuntur: nam barbari nonnulli parentes, ac propinquos senectute confectos occidunt, eosdem pariter, ac inimicos bello captos devorant, nudi incedunt sine ullo pudoris signo &c. ergo hæc probatio ab idea iusti petita nullius est roboris. Resp. *dist. ant.* notiones primitivæ variæ, ac pugnantæ sunt, *neg. ant.* notiones derivativæ, ac secundariæ, *con. ant.* In applicatione hujus ideæ generalis: *turpia fugienda, honesta sectanda*, idem evenit ac in notione altera modo exposita: *numen est colendum*; e cujus depravatione, ac falsa applicatione polytheismus ortum traxit. In morali mundo, velut in physico, monstra quædam apparent, a quibus si argumentum duxeris, hominem aut bipedem, aut uno capite, vel duobus brachiis constare, naturæ legem esse negaveris. Jam, ipsum bonum non est in opinionibus, sed in natura: nam ni ita esset, beati quoque opinione essent; quo quid dici potest stultius? Quare quum bonum & malum natura judicetur, & ea sint principia naturæ; certè honesta quoque, et turpia simili ratione dijudicanda, et ad naturam referenda sunt. Sed perturbat nos opinionum varietas, hominumque dissensio; & quia non idem contingit in sensibus, hos natura certos putamus. . . . quod est longè aliter. Nam sensus nostros non parens, non nutrix, non magister, non poeta, non scena depravat, non multitudinis consensus abducit a vero: animis omnes tenduntur insidiæ, vel ab his, quos modò enumeravi, qui teneros, & rudes quum acceperint, inficiunt, & flectunt, ut volunt; vel ab ea, quæ penitus in omni sensu implicata insidet imitatrix boni voluptas; malorum autem mater omnium, cujus blanditiis corrupta, quæ natura bona sunt, quia dulcedine hac, & scabie carent, non cernimus satis, *Cic. lib. 1. de Leg. cap. 17.*

CAPUT SECUNDUM.

De Attributis Dei.

616 **A** notione Entis necessarii reliqua Dei attributa deduximus, *Diss. 1. cap. 4. §. ult.* unde non immeritò essentiam Dei constituere possumus in necessitate existendi, sive in notione *Entis a se*, quod in scholis theologici *aseitatem* solent appellare. Nam in ea præsertim notione rei collocanda est, quæ velut fons sit, & origo ceterarum proprietatum: quum verò ex idea Entis a se, sive necessarii, attributa omnia Dei profluant; ab hac potius characteristicâ nota, quam ab aliis proprietatibus Dei essentia designanda videtur. Deus igitur est, *Ens a se*, sive in se, & a se habens necessitatem existendi.

617 Attributa (39) divina sunt illæ proprietates, quæ ex ipsa essentia divina profluere concipiuntur, sive ex notione Entis necessarii: quæ quidem vel *positiva* sunt, vel *negativa*. Positiva illa dicimus, quæ vocabulis affirmativis nuncupamus, ut *sapientia, providentia &c.* negativa sunt, quæ licet rem positivam denotent, patrii sermonis egestas vocibus negationem includentibus exponere compellit: tales sunt notiones *immensitatis, infinitatis &c.* Distinguunt etiam attributa *absoluta*, & *relativa*: primæ generis sunt, quæ nullum ad res alias respectum habent; secus relativa: nam *infinitas* sine ulla relatione ad creaturas concipitur: *miseriçordia* ad ipsas refertur. Demum attributa *efficientia* ad operationes respectum habent, ut *omnipotentia: inefficentia* ad solam perfectionem naturæ divinæ attingere concipiuntur, ut *simplicitas*.

618 Schol. Jam ubi de Ente necessario, & contingente disseruimus, demonstratum manet, in Ente necessario perfectiones omnes includi, quæ nulla imperfectionis nota insignes sunt, quæque a theologis *simpliciter simplices* nuncupantur. Unde hic tantum brevi deducione attributa divina recensere sufficiet, quæ peculiari tractatione non indigent: cetera ad singularia capita reservantes. Quare sit

619 Prop. 1. *Deus æternus est.* Nam Ens necessariò existens, semper existit; Deus autem Ens necessarium est (115): ergo semper existit. Quod verò semper existit, æternum est: Deus igitur est æternus. Porro æternitatis divinæ notio a Boetio (*De Cons. phil. lib. 5.*) est *interminabilis vite tota simul & perfecta possessio*. Hinc in Deo nihil præteritum, nihil futurum concipere licet: omnia simul, & semel sunt, fuerunt, & erunt. Æternitatis ideam nisi a præconceptis temporis ideis formare certè quidem non possumus: si enim hujusmodi notiones clarè, ac distinctè perciperemus, mortalitatem transcendisse, ac in æternam illam claritatem ingressos esse, oportebat.

620 Prob. 2. *Deus infinitus est.* Si enim ens finitum esset, & contingenter existeret: Deus autem necessariò existit (616): est igitur infinitus. Et quidem omni genere perfectionis infinitus sit, oportet: nam si aliquam perfectionem, aut attributum limitatum haberet, cur non omnia? si autem aliquod infinitum habet, quare reliqua infinita non sint? Deindè si essentia sua infinitus non est, hanc limitationem aut aliundè, aut a se habuit. Non aliundè, quia æternus (præc.) nullum ante se habere potest: neque verò a se limitari potest, tum quia omnis natura in perfectionem tendit; tum etiam quia si limites a sua essentia haberet, neque necessarius esset, nec æternus, contra id, quod jam positum est.

621 Corol. Est igitur Deus perfectissimus; sive id, quo

quo melius aliquid excogitari non potest: quippè Ens infinitum omni genere perfectionis infinitæ in gradu superlativo illas continet, ita ut aliud perfectius illo excogitari nequeat. Quod si Ens perfectissimum est Deus, est etiam optimus, ac summè bonus, sivè bonitas ipsa, a qua omnis creata perfectio, ac bonitas ortum ducit. Quo verò sensu omnes perfectiones creatæ in Deo contineantur, dictum est art. 128.

622 Prop. 3. *Deus simplicissimus est*, atque *omnis compositionis expertus*. Nam si simplex non esset, aliqua realitas ei adveniret, quam non habebat; adeoque infinitus non esset, nec æternus, contra id, quod duobus præc. prop. statutum manet. Deinde partes in compositionem venientes ab alia causa debent conjungi; nemo enim sui ipsius causa esse potest: sed quod a se est, nullam habet causam, ut ex terminis liquet: ergo compositum esse non potest. Demum simplex prius est, & concipi debet composito (85): si ergo Deus partibus componeretur, illæ prius esse, et concipi ante Deum deberent. Qualibetne pars Deus erat ante compositionem? reliquæ igitur supervenientes nihil addunt, adeoque inutiles sunt, nec partes illius, quod jam antea totum erat. Quod si ex conglobatione partium oriri dicas; possetne ex defectibus divinitatis divinitas oriri? ex insufficientiis sufficientia infinita? ex imperfectionibus Ens infinitè perfectum?

623 Prop. 4. *Deus est immutabilis*. Mutari enim non potest, quod infinitum, ac simplex est; quum mutatio sit novi cujusdam status acquisitio: at quod omnem perfectionem gradu perfectissimo continet, nullam perfectionem acquirere potest; aliter non esset nec infinitum, nec perfectissimum: neque decessio alicujus perfectionis ei contingere potest; tum enim contingens esset, quippè contingenter suas perfectiones haberet: est ergo immutabilis.

624 Corol. *Deus incorporeus, ac omnis materialis concretionis expertus est*. Materia namque & perfici, & mutari, & componi potest: Deus autem perfectissimus, & simplex, & immutabilis ex hæcenus statutis ostensus est: procul ergo abest ab omni concretionem materiali & corporea. Nec vero Deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam, & libera, segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens, & movens; ipsaque prædita mota sempiterno. (Cic. de Consol.) Hinc patet, quam absurda fuerit aliquorum philosophorum opinio, quibus Antropomorphitæ hæretici occinebant, Deum figura humana præditum asserentium. Quis tam cæcus, aiebat Cotta, Velleium epicureum confutans, in contemplandis rebus unquam fuit, ut non videret, species istas hominum collatas in deos aut

aut consilio quodam sapientum, quo facilius animos imperitorum ad deorum cultum a vitæ pravitate converterent: aut superstitione, ut essent simulacra, quæ venerantes, deos ipsos se adire crederent? Auxerunt autem hæc eadem poetæ, pictores, opifices: erat enim non facile, agentes aliquid, & molientes deos in altarum formarum imitatione servare. Accessit autem ista opinio fortassè, quod homini homine nihil pulchrius videatur. De Natura Deor. lib. 1, cap. 27.

625 Prop. 5. *Deus unus est*. Si enim plures essent dii, aut numero, aut specie differrent: attributis igitur vel specie distinctis insignes essent; adeoque infinitus quilibet esse non posset, quum perfectionibus careret, quæ in aliis invenirentur; ac proinde contra id, quod ponitur, Deus non esset. Deinde nulla ratio sufficiens cur duo, tres &c. potius quam infiniti existerent, assignari posset: unde enim hic numerus definitur? a primo ex his? reliqui igitur ab alio essent, ac proinde creatura, non Deus. Ab ipsorum natura? at natura infinita limitata esse non potest. Quod si infinitos deos esse ponas, a quo demum universitas rerum condita est? ab omnibus? unus ergo tantæ molitioni impar erat? ab uno? quid ergo turba cetera agit? Lege Lactant. div. Inst. lib. 1, cap. 3, ubi fusè, ac eloquenter hoc argumentum versat: et cap. 5, testimoniis poetarum, ac philosophorum, unitatem Dei confirmat.

626 Corol. Ridiculus igitur est polytheorum cultus, plures deos inducentium, ut vel ethnici melius sentientes putaverunt. Mitto Lucianum, qui more suo deos illos mordacitate sale perfricat: habes in Balbo, sive Tullio Balbi ore loquente, testimonium luculentius, ac philosopho dignius. Multæ autem aliæ naturæ deorum ex magnis beneficiis eorum non sine causa, et a Græciæ sapientibus, et a majoribus nostris constitutæ, nominatæque sunt. Quidquid enim magnam utilitatem generi afferret humano, id non sine divina bonitate erga homines fieri arbitrabantur. Itaque tum illud, quod erat a Deo natum, nomine ipsius Dei nuncupabant. Ut quum fruges Cererem appellamus, vinum autem Libertum. Vide-tisne igitur, ut a physicis rebus benè, atque utiliter inventis, tracta ratio sit ad commentitios, & fictos deos? quæ res genuit falsas opiniones, erroresque turbulentos, & superstitiones penè aniles. Hæc & dicuntur, & creduntur stultissimè, & plena sunt futilitatis, summæque levitatis. De Nat. D. lib. 2, c. 23, & 28. Consule etiam Senecam Q. N. lib. 1, cap. 45.

627 Prop. 6. *Deus est immensus, sive ubique præsens*. Nullis enim limitibus continetur (108); adeoque præsens ubi-

ubique sit, oportet: neque ulla ratio sufficiens, cur hoc potius, quam alio in loco contineatur, assignari potest in Ente, quod rationem sufficientem in se continet, cur et res sint, et aliquem locum obtineant: „Est verò, ait Petrus Damianus, ut ita dixerim, ipse sibi locus illocalis, quia sic in se continet omnia loca, ut non moveatur ipse per loca, nec per loca tendatur. Sicut enim in se sine transitu continet omnia tempora, ita in se sine spatiis continet omnia loca (epist. 36). „Qua Patri Damiani similitudine retenta, insistit *Alegrius*, sicut æternitas, nec tempus est, nec aliquid temporis, et tamen per illam Deus verè dicitur in omni tempore simul, et semel existere, quamvis ipse non existat in tempore; ita immensitas nec locus est, nec aliquid loci, et tamen per illam Deus, quamvis non sit in loco, simul, et semel adest omni loco. Atque hoc modo intelligendi sunt nonnulli ex PP. et cath. DD. qui Deum nusquam, seu nullo in loco esse dixerunt. Nusquam enim est Deus, ut verè Chrysost. (in *Epist. ad Gal. hom. 5.*), et tamen ubique est. Quippè non est in loco, neque locus aliquis est, in quo sit. Et verò in omnibus ipsum esse dicere, minus est quam pro illius infinitate, ut dicitur in lib. de divinis nominibus (c. 3.), quæ omnia et amplectitur, et excedit. Atque adeo magis propriè dicitur omnia esse in ipso, quam ipsum esse in omnibus. „*Inst. Theol. tom. 2, lib. 1, Prop. 15.* Relege dicta *Dissert. 2, cap. 6*, quæ etiam ab his confirmantur.

628 Prop. 7. *Deus est omnipotens, ac prima rerum omnium causa, cujus supremo dominio omnia plenissimè subiecta sunt.* Est enim ratio sufficiens existentie rerum omnium (140), omniaque etiam merè possibilis, quamvis exitura non sint, si umquam ad actum existendi perventura fuissent, ab Ente supremo sufficientiam existendi haberent: hæc autem est recepta apud omnes tam sapientes, quam vulgares homines omnipotentie notio: Deus igitur omnipotens est. Accedit omnium nationum consensus ad Deum omnia referentium, quæ in rerum natura eveniunt, quod longa inductione tum poetarum ab Homero ac Hesiodo, tum philosophorum, qui athei, aut materialiste non fuerunt, probari posset (Vide *Petav. Dog. lib. 5, cap. 5.*). Hinc confidenter ait Augustinus: „Da mihi non christianum, non judæum, sed paganum idolorum cultorem, qui Deum esse omnipotentem non dicat. „*Serm. 139. de Tempore.* Quod si Deus est suprema causa rerum omnium, e cujus virtute fluxerunt, supremum dominium in ipsas eidem competit, ut luce clarius est.

629 Corol. Omnipotentia Dei extendi ad impossibilia non potest. Nam Deus est infinite perfectus (621): ergo operari debet modo etiam perfectissimo: potestas autem

tem absurda patranda esset imperfectissima, ac modo imperfectissimo operaretur; quippè viribus oppositis (44) ac se destruentibus ageret: ab ipsa ergo divinitatis notione fluit aliqua esse, quæ fieri non possint; atque Omnipotentem dedecere huiusmodi absurdam potentiam, quæ ipsum imperfectum argueret.

630 Prop. 8. *Inter attributa divina nulla datur distinctio, quæ independens sit a nostro cogitandi modo.* Prob. Deus simplicissimus natura sua est: sed si attributis realiter distinctis ejus essentia constaret, ens compositum existeret, tot partibus, quot attributis coalescens: omnes igitur illius perfectiones res una, eademque sunt. Deinde perfectus concipitur ens attributis indistinctis præditum, quam eisdem distinctis, ac separatis veluti coagmentatum: a Deus perfectissimus est (621): ergo concipi debet attributis minimè distinctis coalescens.

631 Prop. 9. *In Deo licet attributa modo nostro cogitandi distincta concipere: nimirum; attributa divina distinctione rationis (72) distinguuntur.* Prob. Deum veluti causam primam concipimus, demonstramus, credimus, quin de ejusdem misericordia, providentia &c. cogitemus: ergo mente nostra hæc attributa separamus; quæ quidem notio est distinctionis intellectualis (72): ratione igitur attributa divina distinguuntur. Et quidem quo fecundior est natura divina, eo magis ad plura refertur, diversosque respectus habet ad plura objecta, e quibus huiusmodi distinctio intellectualis originem ducit. Quare æternitas Dei est essentia divina, prout semper existens a nobis concipitur: infinitas, quatenus omnes perfectiones continet: immensitas, prout omnia in se complectitur: sapientia, quatenus omnia cognoscens sapientissimè disponit &c.

632 Schol. Alia attributa absoluta, ac relativa a theologis proponuntur, diversa ab eis, quæ art. 617. exposuimus. Nimirum absoluta illa dicunt, quæ naturæ divinæ in tribus adorandæ Trinitatis Personis communia sunt, ita ut quælibet persona naturam divinam communicans & illa communice: relativa verò uniuscujusque personæ peculiaris sunt, nec ad alias personas transcendunt. Sic Pater & æternitatem, & potentiam, immensitatem &c. Filio communicat, *Paternitatem* non communicat. Pater & Filius cum natura divina omnes perfectiones absolutas communicant Spiritui Sancto; *Paternitatem*, ac *Filiationem*, veluti perfectiones relativas, ac peculiare, quisque sibi retinet, nec cum natura transfundit. Sed hæc ad theologos.

CAPUT TERTIUM.

De Intellectu Divino.

633 Prop. 1. Deus intellectu perfectissimo, & ad omnia que cognosci possunt, penitissimè introspectenda se extendi præditus est. Nam quum facultas intelligendi perfectio sit, Deus, qui perfectissimus est, a quo veluti fonte omnis intelligendi vis in creatis mentibus derivatur; intellectu perfectissimo, ac omnia comprehendente præditus sit, oportet. Nec enim cæco more omnia condidit, ac nullo consilio, atque providentiâ, quasi talos jaciens, universitatem rerum effudit: sed omnia numero, pondere & mensura disposuit, ut ex inspectione hujus universalitatis colligere licet. Et quidem si mens nostra, limitata quum sit, tot objecta comprehendere valet; pluraque non præsentia solum, sed præterita, ac futura cognoscit; mentem illam infinitam vi perfectissima intelligendi destituit, quis unquam nisi per summam insaniam pronuntiabit?

634 Corol. 1. Deus igitur se, et omnes suas perfectiones, simplicissimo, ac uno intuitu cognoscit; quin unquam possit ab hac visione, seu contemplatione cessare. Deum velut speculum limpidissimum nobis representare possumus, quod vi intelligendi præditum suam naturam cognosceret, ac se in se ipse videret. Quod deinceps exemplum ad alia modò dicenda usurpare etiam licet, ut ideis materialibus aliquam notionem intelligentiæ Divinæ formare possimus. Nec verò hanc facultatem intelligendi velut potentiam in Deo licet concipere; est enim purus actus, ut ajunt scholæ, a sua essentia determinatus, ut omnia semper intueatur, quin ipsi aliquid de novo adveniat, quod præsens semper non fuerit.

635 Corol. 2. Deus omnes essentias rerum, ac possibilita omnia clarissimo intuitu cognoscit. Duplici modo hunc intuitum divinum considerare possumus; vel prout essentia, ac possibilita omnia in divina mente representantur; vel quatenus ea cernit in intimis ipsorum attributis, seu in se ipsis. Utròque autem modo illa Deum conspiciere manifestum est, si ad modum nostrum cognoscendi quamvis imperfectum attendamus. Nam et intelligere possum rem præsentem illam contuens, et ideam in me excitatam ab ipsa recognoscens. Deus igitur, qui perfectissimum exemplar est, ac idea archetypa omnium essentiarum, ac possibilitatum, et in se ipse ea contueri, et in intima illa essentia, a qua habent esse, quæ sunt: illa enim idea archetypa est ipsamet Dei substantia, ac natura ab ipso in-

distincta: attributa autem rerum creaturarum ab earumdem essentia non differunt.

636 Corol. 3. Futura etiam omnia, præsentia, ac præterita intellectus divinus perfectissimè cognoscit; & quidem eo ordine, successione, dependentia, ut erunt, sunt, & fuerunt. Fac, mundum universum crystallo limpidissima, seu speculo contineri, quæ crystallus vim habeat & cognoscendi, quæ in ipso continentur, & insimul ea representandi. Nonnè in se mens illa crystallina ea omnia, quæ in mundo geruntur, ac res etiam existentes in se ipsis contueretur? Habes igitur rude aliquod exemplum intellectus divini, objecta omnia transacta, existentia, ac deinceps exitura intelligentis. Quod & vocabulum ipsum indicare videtur: nam intelligere est, quasi intus legere; quo etiam lectionis exemplo illustrari potest hujusmodi intelligentiæ divinæ rerum omnium & representatio, et perceptio. Qui enim in libro, aut in tabula (pictura enim species scripturæ est) (Log. 48) rerum omnium ab exordio mundi gestarum, ac in posterum gerendarum, singulari, quo accidunt, ordine expressam seriem videret: tum res illas in tabula, quum etiam in mente sua representatas intueretur, ac intus in animo legeret.

637 Schol. Ex his notionibus ideæ illa platoniorum ortum habuerunt, in quibus exponendis variant auctores, eo quod adeò confusè expositæ sint ab illo philosopho, ut de iisdem pugnantiâ scripsisse videatur. Quod quidem mihi argumentum non leve est, Platonem ipsum rem adeò confusè percepisse, ut ideas suas melius explicare nequiverit. Nec mirum id illi contigisse, quum nos puriore luce perfusi, hujusmodi arcana caligine sacra omnino septa videamus, quæ vix accessum permittit, ut notionibus a nostro modo concipiendi desumptis percipiamus.

638 Corol. 4. Intellectus divinus omnia etiam, quæ sub aliqua conditione existere potuissent, certissimè cognoscit (511). Nam præterquam quod in Scriptura plura hujusmodi futura conditionata prædicta esse legamus (ibid.); inficiari non possumus, esse cognoscibilia, ac perfectius esse illa cognoscere, quam ignorare: at objectum intellectus est omne cognoscibile, ac Ens perfectissimum, et infinitum (620, 621) omne, quod perfectus est, debet continere: ergo Deus futura conditionata certissimè cognoscit. Præterea mentem humanam plura conditionata futura cognoscere, et experimento in nobis capto, et longa etiam inductione potest comprobari: quum ergo perfectiones creaturæ eminentiore, ac illimitato modo in Deo contineantur, ad futura etiam sub aliqua conditione exitura extendatur, oportet.

639 Corol. 5. Divinus intellectus infinitus, immensus,

illimitatus, atque ab omni mente creata incomprehensibilis est. Equidem, etsi omnia Dei attributa, ac perfectiones, infinita esse hactenus ostensa non fuissent ex precedentibus corollariis, intellectus divinus infinitus, ac immensus, vel a suo objecto demonstraretur. Comprehendit enim omnia possibilis, presentia, ac futura, non solum absoluta, verum quæ conditione aliqua posita existere possent: quis autem et possibilis, et futura, et conditionata infinita esse numero negare audebit? ergo vel ex hoc tantum capite innitudo divinæ mentis satis demonstratur. Quod autem ab humana, ac etiam creata qualibet vel sublimissima intelligentia comprehendi non possit, luculentius est, quam demonstratione indigeat. Si enim ex objecti innitudine intellectus divinus immensus ostenditur; mens, quæ hunc infinitum intellectum comprehendat, etiam immensa sit, oportet. Comprehensio enim non simplicem objecti perceptionem denotat, sed omnium notarum, quæ in ipso continentur, claram, ac distinctam ideam indigitat. Hinc mens, quæ Deum comprehenderet, attributorum divinatorum intuitivam cognitionem, ac rerum omnium possibilium distinctam notionem habeat, necesse est; quod quam absurdum sit, nemo non videt.

640 Prop. 2. *Deo inest ratio perfectissima*. Demonstratur. Ratio est facultas veritates universales, earumque catenationem ac dependentias introspectendi (393): nec autem facultas in divino intellectu perfectissima est; quod sic ostendo. Nullus artifex opus suum exequi potest, nisi in mente exemplar, ac omnium partium nexum, sive ut ita dicam, anatomem habeat, in quo singula prout invicem connectuntur, ac unum constituunt, Intueatur: enimverò rerum omnium productarum mirabilis est ordo, ac dependentia; fluuntque catenatione quadam, ac dependentia, ita ut consequentia antecedentibus & connexa sint, et admirificè respondeant: in mente igitur illa disponente hoc eodem ordine, ac nexu mirabili existant, oportet. Nam, hæc omnis descriptio siderum, atque hic tantus cæli ornatus, ex corporibus huc illuc casu et temerè concursantibus potuisse effici, cuiquam sano videri potest? Aut verò alia, quæ (mibi videtur legendum aliqua) natura mentis, et rationis experts hæc efficere potuit, quæ non modò ut fierent, ratione egerunt, sed intelligi qualia sint, sine summa ratione non possunt? „ *De Nat. Deor. lib. 2, cap. 44.*

641 Corol. Ratiocinatio propriè dicta, qualis a mente nostra efficitur, Deo convenire non potest: est enim descendens a veritate cognita ad aliam non cognitam deducendam; quod in Deo imperfectionem argueret. Eminentiore autem modo hanc in divino intellectu concipimus, qua-

quatenus nexus hic veritatum, quem nos labore, et conatu mentis, ab una in aliam veritatem progrediendo, deducimus, uno intuitu divinæ menti representatur. Quod ad primam, et secundam intellectus operationem attinet, nullus dubitare potest in divino intellectu perfectissimè reperiri. Nam et simplicissimo intuitu omnia limpidissimè, clarè, ac distinctè percipit; et connexionem aut incoherentiam attributorum distinguit, quod perfectissimum iudicium indigitat.

642 Prop. 3. *Deus gaudet scientia rerum omnium notionibus locupletissima, eo eminentiæ gradu, quod sine ulla imperfectione haberi potest*. Et quidem scientiæ omnes in mente creata imperfectæ existunt, laboriosè, ac progrediende quodam gradu inventa: in mente verò divina simplicissimus quidam intuitus est omnium veritatum, nulla deductione, aut progressu ab una in aliam anxia quadam inquisitione inveniendam; sed omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus, veluti quum nos lucem intuemur nullo labore, aut conatu, sed simplici oculorum aperature, claritate perfundimur.

643 Schol. Pro re nata, ubi de libertate egimus, triplicis scientiæ, quam in Deo distinguunt theologi, notionem dedimus, ibique argumentum, quod ab humana libertate contra Dei præscientiam objicitur, solum manet. Quæstiones autem, quas hic agitare solent metaphysici quidam, theologos magis spectant, quam philosophos; quibus consultius est, ne ultra crepidam limites suos extendant.

CAPUT QUARTUM.

De Voluntate Dei.

644 Prop. 1. *Deus pollet voluntate, & quidem perfectissima*. Prob. Plura sunt possibilis, quam quæ actu existunt, aut exitura sint: ergo eorundem existentia ab aliquo debet determinari: sed omnis determinatio est effectus voluntatis: ergo in Deo, qui rerum existentiam statuit, voluntas sit, necesse est. Deinde Deus perfectissimo intellectu, ac ratione gaudet (633, 640): ergo omnem bonitatem cognoscit penitissimè. Enimverò bonum est objectum voluntatis, frustra que cognitio bonitatis inesset intellectui, si illam prosequi nequiret: ergo eo modo, quo Deo inest perfectissima cognitio, & voluntas adsit, oportet. Demum Ens perfectissimum omnem perfectionem includit: Deus autem & perfectissimus est, & facultas bonum prosequendi est procul dubio perfectio; inest igitur Deo.